

2022

ཨ་མྲེས་མ་ཆེན་དང་གནམ་གཤིས་འགྱུར་
ཚོགས་ལ་དཔུང་པ།

རྩ་བ་ཀུན་བཟང་སྒྲོལ་མས་བརྩམས།

བོད་ཡུལ་སྐྱེ་ཁམས་ཐེབས་སྦྱོར་ཚོགས་པས་སྒྲིལ།

Tibetan Ecology Foundation

10/4/2022

ཨ་མྱེས་མ་ཚེན་དང་འབྲེལ་ནས་བོད་ཀྱི་གངས་རི་དང་ གནམ་གཤིས་འགྱུར་ལྗོངས་ལ་དབྱེད་པ།

རྩ་བ་ཀུན་བཟང་རྫོལ་མ།

དབྱེད་རྒྱུ།

སྐྱུ་གུར་དང་རྩ་བའ་ནས་ནར་སོན་ཞིང་། ལྷ་ས་འདབས་ནས་འུར་དོ་འཕེན་སྲོང་བའི་འབྲོག་མོ་ཞིག་ལ་མཚོན་ན། མི་ལོ་ཉི་ཤུའི་གོང་གི་པ་ཡུལ་དང་དེའི་ཁོར་ཡུག་དག་འཁྲུལ་སྤང་མིག་གཡོར་ལྷར་མིན་པར་མིག་མཐོང་གསལ་གྲུབ་གྱི་རི་མོ་ཞིག་ཡིན། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་རྩ་བའ་དང་། གངས་རི་རྩ་ལྷང་། ཏྲོ་ལོར་དག་གངས་འདབ་གྱི་མེ་ཏོག་གསེར་ཚེན་བཞིན། རང་བྱུང་གི་ཁ་རྒྱུང་གཙང་མའི་ཁོད་ནས་འཚར་བས། གཞོད་གདུག་དང་རྩ་བའ་གྱི་གཞོན་ཤུགས་གང་ཡང་མེད་པར། རི་མཐོ་ས་གཙང་གི་ཡུལ་ལ་རང་ཉིད་གང་འདོད་ལ་སྐྱེས་ཤིང་། རང་དབང་ངང་འཕེལ་ཁ་རྒྱས། ད་དུང་དབྱུར་དགུན་རྩོན་དབྱེད་མེད་ལ་རྩ་བའ་ཀུན་རྒྱུང་ཐིང་ཐིང་དང་། རི་ལྷང་ཐམས་ཅད་སྐྱུག་དྲངས་དྲངས། ཏྲོ་ལོར་རྩ་བའ་རྩ་བའ་གོས་དཀར་ཐང་ལ་གཤམ་པ་དང་རྩ་བའ་དུ་ཞོགས་པའི་སྐྱུ་རེངས་དང་ཉི་ལུབ་གྱི་མཛེས་སྐྱུག་ལ་རོལ་བའི་སྐལ་བ་ལྷན།

རྣམས་པར་དུ་ཨ་མྱེས་མ་ཚེན་ནི་རྩོ་མོ་གནམ་ལ་ཐུག་བཞིན་རྩ་བ་གཏིང་རིང་གྲུ་ཡུལ་ལ་བྱུག་པའི་ཡོན་ཏན་ཀུན་འབྱུང་གི་དཔག་བསམ་རྫོན་ཤིང་དང་ཆ་འདྲ་སྟེ། ང་ལོ་བདུན་ཡིན་དུས་ཏྲོ་གོད་པོ་ཞིག་གི་རྒྱབ་ལ་བཞོན་ནས་ཨ་ཡེ་མཉམ་དུ་དབྱུར་རྩ་བའ་འབྲུག་འབྲུལ་འགོ་དུས། ལམ་ཞོར་ནས་གྲུ་གྱུའི་རི་མོ་བཞིན་མཐོང་སྲོང་། དཀར་གསལ་གངས་རིའི་མདངས་དང་། རང་ཡུལ་གངས་རི་ཉིད་དུ་གནས་པའི་དྲི་མེད་རབ་མཛེས་

གྲི་ཁོར་ཡུག་ཅིག་ན། གངས་རི་འདི་ཆགས་ཤིང་། གཡས་གཡོན་དང་སྟོགས་བཞི་ཀུན་ཏུ་རང་བྱུང་གི་དྲི་
བཟང་ཁུབ་པ་དང་། ཏྲ་ལོ་རི་དྲགས་ཀྱི་དབྱེངས་གར་རོལ་མོ་སངས་སང་།།

ལྷ་ཚུལ་དང་སྟོང་ཚུལ་འདི་དག “ལྷང་ལྷང་བྱང་དུ་འཕུར་བ་ལ།ཕག་པས་རྩུས་གཏོགས་བྱེད་དོན་
མེད”ཟེར་བའི་དཔེ་འདྲ་བ་ཞིག་གཡ་ཡིན། སྐབས་དེ་དག་གི་དབྱེར་དགུན་དུས་བཞི་ཡི་གནམ་གཤིས་དོ་
མཉམ་པ་དང་། ལྷ་ཚུ་ནགས་གསུམ་གྱི་ཐོན་ཁུངས་བཟང་། རོང་འབྲོག་མང་ཚོགས་ཀྱི་འཚོ་བ་སྦྱིད། རི་དྲགས་
སེམས་ཅན་གྱི་འཕེལ་ཁ་དར་བའི་དངོས་མཐོང་ལ་དབྱུང་ན། གངས་རི་དེ་དག་གི་གཡ་གནས་ལ་ལྷང་རིགས་
གང་ཡང་དགོས་དོན་མེད། ཁ་དཔེར། “བརྒྱ་བྱིན་ལྷ་ཡི་ལོངས་སྟོན་ལ། །དབུལ་པོ་ལོར་མེད་འབྲན་མཁན་
མང་”ཞེས་བ་ལྟར། གངས་རི་འདི་དག་སྤིང་འབྱོར་རིག་གསུམ་དང་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་གྲུན་གྱི་གསོས་སྦྱོར་
ཡིན་ཀྱང་། གཡས་གཡོན་དང་སྟོགས་ཀུན་ལ་གཏོར་མཁན་དང་། ཟ་མཁན། འགལ་སྐྱེན་ཇི་མང་དུ་འགྲོ།།

རྒྱ་མཚན་འདི་དག་གི་དབང་གིས་ “ཨ་ལྷེས་མ་ཚེན་དང་འབྲེལ་ནས་བོད་ཀྱི་གངས་རི་དང་གནམ་
གཤིས་འགྱུར་ཚོག་ལ་དབྱུང།” ཞེས་བྱ་སྟེ། ལོ་ཉེ་ཤུ་གོང་གི་དངོས་ཐོག་བདེན་མཐོང་གི་རྣམ་པ་ལ་ཡང་བསྐྱུར་
དུན་གསོ་ཞིག་དང་ཆབས་ཅིག་རང་རེའི་མུད་དུ་བྱུང་བའི་གངས་རི་དང་རྩ་ཐང་དག་ལ་གཞན་གྱིས་དུག་སྦྱི་
དང་སོ་བར་ནས་ཇི་ལྟར་རྣམས་སྦྱོར་བེབས་པའི་གནད་དོན་ལ་ཞིབ་ལྷ་ཞིག་བྱེད་འདོད།

ས་བཅད་དང་པོ།

«ཨ་ལྷེས་མ་ཚེན་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཀྱི་གངས་རི་སྤྱིའི་གཡ་གནད་བཤད་པ།»

དེ་ཡང་སྟེ་ཁམས་ཁོར་ཡུག་དབྱུང་བཅོད་པ་ Keke Chang ¹ དང་། Junyu Tao ² གཉིས་གྱིས་
བཅོད་ཚུལ་ལ་“སྤྱི་ལོ་ 2010ནས་ 2022 བར་མཐོ་སྐང་ན་སྟེ་ཁམས་ཁོར་ཡུག་དང་འབྲེལ་བའི་གངས་བཟུ་
དང་གནམ་གཤིས་འགྱུར་ཚོག་ཆེ་བས། བོད་ཀྱི་ཤར་རྩོུབ་བྱང་ལ་སྤར་མེད་ཀྱི་གཏོར་བཤེག་བྱུང་
འདུག།”ཞེས་དབྱུང་བཅོད་གནང་འདུག། རྒྱ་མཚན་ཤར་རྩོུབ་ལྟོ་བྱང་གི་སྟོགས་ན་གནས་པའི་བོད་ཀྱི་
གངས་རི་ཉི་སི་དང་། རོ་མོ་སྐང་མ། གཉན་ཚེན་ཐང་ལྷ། ཡར་ལྷ་ཤམ་པོ། མི་ཉག་གངས་དགའ། རོང་བཅོན་
ཁ་བ་དགའ་པོ། མེ་རི་གངས་དགའ། གཉན་པོ་གཡུ་ཅེ། རི་བོ་ཉེ་ལྷ་སོགས་ནི་སྟོན་བརྒྱུད་སྤང་བའི་མཁར་རྫོང་
བཞིན། སོག་ཕུན་དང་སོག་མེད་ཀུན་གྱི་མང་དོ་ལྟར་ཆགས་ཡོད། ད་དུང་གངས་རི་དེ་དག་ནི་རང་བྱུང་སྟེ་
ཁམས་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཡུལ་གྱི་མཚོ་དང་། མཚོ་ལྲ། རྩོན་ཤིང་། གཅན་གཟན། རི་དྲགས། འདབ་ཆགས།
ནགས་ཚལ། སྤང་གཤོངས་རྣམས་ཀྱི་བྱིས་གཞི་དང་འཚོ་བའི་སྟོག་ཤིང་ཡིན།།

སྟག་པར་དུ་བོད་ཀྱི་ཁོར་ཡུལ་ཉམས་ཞིབ་བསྐྱེད་ལས་ Yibo Yang ³ ལགས་དང་། བསྟན་པ་རྒྱལ་
མཚན་། བསྟན་འཛིན་ཚུལ་བྲིམས་། Marcel Kurz ⁴། G.O. dyhrenfurth ⁵ རྣམས་ཀྱི་དབྱུང་རྩོུམ་ནང་

¹ <<Distribution characteristics and potential ecological risk assessment of heavy metals in soils around Shannan landfill site, Tibet>>
² « Evolution of research topics on the Tibetan Plateau environment and ecology from 2000 to 2020: a paper mining»
³ «Tibetan Plateau Uplift and Environmental Impacts: New Progress and Perspective» “Institute of Tibetan Plateau Research, Chinese Academy of Sciences”
⁴ «The Tibetan Plateau: Why it Matters to the Indian Subcontinent» by Tempa Gyaltzen’ Environment Research Fellow at the Tibet Policy Institute

ལ་བོད་ཀྱི་གངས་རི་དང་མཚོ་མཚོ་ལྷོ་གསལ་ནི་གོ་ལའི་གནས་གཤིས་འགྲུ་རྒྱུ་དང་འབྲེལ་བའི་བརྟེན་གཞི་
ཨ་མ་ལྷ་བྱུང་ཡིན། ཞེས་གསུངས་ཡོད། སྐད་ཆ་འདི་ལ་གནས་ལྷན་མེད་པར་ག་ལ་ཡིན། མཐོ་ཞིང་བརྗོད་
ཉམས་སྐྱོད་པའི་གངས་རི་དེ་དག་གི་མཐའ་སྐྱོར་ན་ཆགས་པའི་བྲག་རི་དང་། ཉགས་རི། སྤང་རི། རྩ་རི་དག་ནི་
བྱ་བྱེད་དང་རི་དྲགས་སྤོང་བྲག་མང་པོའི་འཚོ་གནས་ཡིན། དཔེར་ན། ཤ་བ་དང་། སྤོ་བ། རྩ་བ། རྩ་བ། རྩ་བ། རྩ་བ།
གོང་མོ། ལུ་བྱུག་འཛོལ་མོ། ཅོ་ཀ་བཟེ་མོ། མཚོ་སྐར། དོམ་ལྷ། གཡི། རྩེད་མོང་། བག་ཚོད། གསལ། ལ་ཤ། ལང་
བྱེད་བཅས་ནི་རང་བྱུང་ཁོར་ལུག་ན་ཡོད་པའི་མཐོ་སྤང་གི་གཅེས་ཚོར་དང་གསེར་དཔུལ་ལས་ལྷག་པའི་རི་
མཐོ་ས་གཙང་གི་རྒྱ་ཆ་ཉག་ཉག་ཡིན།

ཕྱོགས་མཚུངས་གོང་དུ་བརྗོད་པའི་གངས་རི་དག་ནི་ཡལ་འདབ་མེད་པའི་ཤིང་སྐྱམ་དང་བྱ་རིགས། རི་
དྲགས་ཀྱི་ཚང་ཙམ་ཞིག་ག་ལ་ཡིན། གོ་ལའི་རང་བྱུང་ཚོན་ཁུངས་ཀྱི་ཨ་མ་ལྷ་བྱུང་ཡོད། དཔེར་ན། རྩེ་
རིགས། སྐྱ་རྩེ་རིགས་དང་། ཉགས་རིགས། མར་རིགས། ཆང་རིགས། ཟངས་རིགས། ལྷགས་རིགས། གསེར་
རིགས། དཔུལ་རིགས། རག་རིགས། རྩ་རྩེ་རིགས། རྩེ་ཤིང་རིགས་སོགས་ནི་ཚོན་རིག་གི་དུས་རབས་ལ་འགོ་བ་
སློབ་ཤིང་འགྱུར་རིག་གསུམ་གྱི་ཚོན་ཁུངས་གལ་ཆེན་ཡིན་པར་དབྱེད་བརྗོད་པ་ཅི་གཞུང་སྐྱོད་བཟང་དང་།
བསོད་ནམས་ཚོས་དར། སྐུ་ལབས་ Joseph Shea , Wu Guangjian , Yang Wei སོགས་ཀྱིས་དཔེ་
དོན་ཉགས་གསུམ་ཐོག་ནས་ར་རྒྱུད་གནང་འདུག། འོན་ཀྱང་། ལ་དཔེར། ཚོར་མའི་ཤིང་ལ་བརྟེན་བྱས་
ན། གནད་དུ་བྱུག་པའི་སྤྲུལ་བསྐྱེད་ཞེས་པར་ལྷོ། ཞེས་པར་ལྷོ། བོད་ཀྱི་གངས་རི་འདི་དག་ནི་རང་གི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་
དང་། ཚོས་ལྷགས། ཤེས་རིག། ཁོར་ལུག་ཙམ་མ་ཟེང་། ཤར་རྒྱུ་རྩལ་ལབ་དུ་མ་ཞིག་གི་འཚོ་གནས་དང་
འབྲེལ་ཡོད་ཀྱང་། རྩེ་དམར་པོའི་བཙེན་ཤུགས་ལ་བརྟེན་དགོས་པས། རྩེད་བཅུད་སྤང་བའི་གངས་རྩེ་ནམས་
ཤན་པའི་ལག་མགོ་ནས་ཟགས་པའི་ལྷག་ཐིགས་བཞིན་དུས་ཚོད་རེ་རེའི་བར་ནས་མཐོང་མེད་འཇའ་འོད་
བཞིན་བཟུ་འགོ་བཞིན་ཡོད་པ་མིག་མཐོང་གཟུགས་སྲུབ་ལོས་ཡིན།

ས་བཅད་གཉིས་པ།
«ཨ་ལྷེས་མ་ཚེན་¹¹ དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཀྱི་ཁོར་ལུག་སློབ་ཤིང་འགྲུ་རྒྱུ་གི་ཉེན་ལམ།»

⁵ «Militarisation of the Tibetan Plateau and its Significance» by Dr. Tenzin Tzultrim Environment Research Fellow at the Tibet
⁶ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4071559/>
⁷ <https://www.jstor.org/stable/41144338>
⁸ <http://www.climatecentral.org/news/scientists-racing-to-unravel-ice-avalanche-mystery-20678>
⁹ <https://bulletinofcas.researchcommons.org/cgi/viewcontent.cgi?article=139&context=journal>
^{10a} <https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2021GeoRL...4894651W/abstract#:~:text=Vanishing%20Glaciers%20at,Show%20affiliati>
¹¹ “གངས་རི་ཞིག་རྩ་རྒྱུ་ར་དང་རྩ་རྒྱུ་གངས་རི་ཡང་ཟེར། མཚོ་རྩེ་ཞིང་ཚོན་གྱི་ཤར་རྩེ་རྒྱུད་དུ་ཡོད། དེའི་མཐོ་ཚད་རྩེ་མཚོ་དཔལ་སྤོ(27,400)ལྷོད། མཚོ་རྩེ་ཞིང་ཚོན་མགོ་ལོག་བོད་རིགས་རང་རྫོང་ལྷན་གྲོགས་སར་གནས་པའི་གཞི་བདག་ཚེན་པོ་ཞིག་གི། རྩེན་ལམ་ཚོག་མཚོད་ལས་དངས།

ནམ་གསུམ་དང། ཡུལ་ལྗང་སྤོང་ཕྱག་སྤོང་ཚོགས་ཀྱིས་བསྐོར་བ་མ་ཟད། རང་བྱུང་ལོ་རྒྱུ་དབང་མཛོད་ལྷ་བུར་
 ཞིག་ཡིན་ཡང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༥ ལོ་ནས་ ༢༠༢༢ ལོ་བར་གངས་ཅིའི་གཡས་གཡོན་ཀྱན་ལ་གཏེར་ཁ་སྤོང་འདོན་དང་
 ཁོར་ཡུལ་གཏེར་བཤེག་ཚད་མེད་བྱུང་བ། འཛོམས་སྤོང་ཁོར་ཡུལ་སྤྱང་སྤོང་གི་གཡེ་རང་བཞིན་གྱི་ཚོགས་
 འདུའི་¹⁴ ཁྲིད་ནས་བོད་ས་ཁྱོན་ཡོངས་ཀྱི་གཏེར་ཁ་སྤོང་འདོན་དང་། གངས་ཅུད། གངས་ལོད་སོགས་ཀྱི་
 གནས་བབས་ཉིན་རེ་བཞིན་རྩ་བ་ཆེར་འགོ་བཤེད་ཚོག་བསྐྱབས་འདུག གནས་ཚུལ་དེ་དག་དབང་གི་
 ཇུ་སྤོང་མ་ཚེན་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཀྱི་ཞིང་འབྲོག་མང་ཚོགས་ཀྱི་འཚོ་བའི་གནས་བབ་ཡིན་ན་འདྲ། རང་
 བྱུང་ཐོན་ཁུངས་ཡིན་ན་འདྲ། ལྗང་ལྗང་གསུམ་ཡིན་ན་འདྲ། ལྗང་རིགས་འཕེལ་རིམ་ཡིན་ན་འདྲ། ལྗང་
 མེད་ཀྱི་འགྱུར་སྤོང་ཞིག་འགོ་དང་འགོ་བཞིན་ཡོད་དོ།

༢༠༢༢/༡༠/༡༤

མཚན་འགྲེལ།

- 2) « Evolution of research topics on the Tibetan Plateau environment and ecology from 2000 to 2020: a paper mining»
- 3) «Tibetan Plateau Uplift and Environmental Impacts: New Progress and Perspective» “ Institute of Tibetan Plateau Research, Chinese Academy of Sciences ”
- 4) «The Tibetan Plateau: Why it Matters to the Indian Subcontinent» by Tempa Gyaltzen' Environment Research Fellow at the Tibet Policy Institute
- 5) «Militarisation of the Tibetan Plateau and its Significance» by Dr. Tenzin Tsultrim Environment Research Fellow at the Tibet
- 6) <http://www.climatecentral.org/news/scientists-racing-to-unravel-ice-avalanche-mystery-20678>
- 7) <https://bulletinofcas.researchcommons.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1396&context=journal>
- 8) <https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2021GeoRL..4894651W/abstract#:~:text=Vanishing%20Glaciers%20at,Show%20affiliations>
- 9) <http://www.climatecentral.org/news/scientists-racing-to-unravel-ice-avalanche-mystery-20678>
- 10) <https://bulletinofcas.researchcommons.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1396&context=journal>
- 11) <https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2021GeoRL..4894651W/abstract#:~:text=Vanishing%20Glaciers%20at,Show%20affiliati>
- 12) “གངས་ཅིའི་ཞིག་ལྗང་སྤོང་ལ་དང་ལྗང་ལྗང་གངས་ཅིའི་ཡང་ཟེར། མཚོ་སྤོང་ཞིང་ཚེན་གྱི་གར་སྤོང་རྒྱུ་དུ་ཡོད། དེའི་མཐོ་ཚད་རྒྱ་མཚོ་ལོ་ལས་སྤོང་ལྗང་ལྗང་། མཚོ་སྤོང་ཞིང་ཚེན་མགོ་ལོག་བོད་རིགས་རང་རྒྱུང་ལྗང་གནས་པའི་གཞི་བདག་ཚེན་པོ་ཞིག་གི།”
- 13) ཚོམ་པ་པོ། ཏྲུང་གཙང་འཛིགས་མེད་ལགས།
- 14) <https://worldenvironment.in/conference.html>

¹⁴ <https://worldenvironment.in/conference.html>